

LĪVĀNĀ KOSMONAUTIEM UN KOLHOZNIEKIEM

IESPĒJA TIKT PIE LĪVĀNU MĀJIŅAS SEPTIŅDESMITO UN ASTOŅDESMITO GADU LATVIJĀ DAUDZIEM KOLHOZNIEKIEM UN SOVHOZNIEKIEM ŠĶITA KĀ SAPNIS – JAUNA, ZIBENĪGI UZSLIENAMA UN MŪSDIENĪGA BŪVE NO GATAVIEM PANEĻIEM GAIŠAI ĢIMENES NĀKOTNEI. SADŽĪVES PROBLĒMAS ATKLĀJĀS VĒLĀK.

■■■ IVARS KLEINS

Lai gan šodien daudzi Līvānos ražoto māju īpašnieki stāsta briesmu lietas par sašānu ziemā un mokām ar apkures katlu, savulaik viņi priecājās, ka tikuši pie apdzīvojamās platības, kas sākumā šķita arī pietiekami komfortabla. Katram laikam savas prasības... Līvānu mājas atbilda visiem standartiem, ne velti tās esot iegādājušies gan kosmonauti Valērijs Kubasovs un Pjotrs Kļimuks, gan PSKP CK ģenerālsekretārs Jurijs Andropovs, tieša, nav zināms, vai viņš pats tajā dzīvojis. Uz Līvānu kombinātu viesizražu laikā braukuši populārie padomju aktieri Georgijs Vicins un Jevgeņijs Morgunovs. Varbūt arī viņi

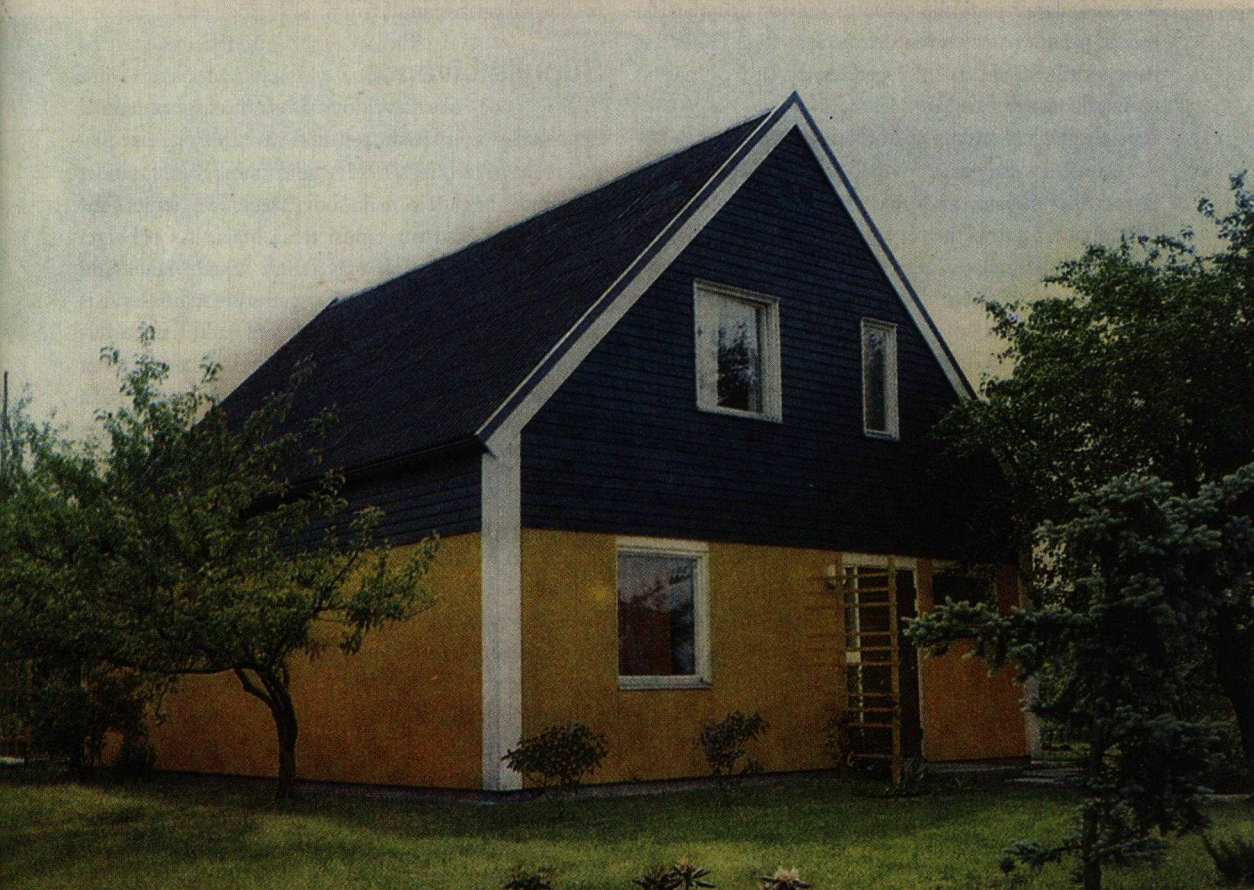
izmantojuši iespēju izņēmuma kārtā iegādāties Latvijā ražotu saliekamo māju, jo parasti mirstīgie kā privātpersonas pie tādās netika. Latvijā viena no izredzētājām bija Tautas rakstniece Reģīna Ezera, taču arī viņai pēc daudziem gadiem *līvāniete* vairs nešķita kā sapnis, jo ziemā bija ļoti grūti piesildāma un vēji pūta pa visiem pakšiem. Šodien mēs zinām, ka saliekamajām mājām ne tikai bija slikta siltumizolācija, bet dzīve tajās bija pat kaitīga veselībai, īpaši pirmajos gados, kamēr indīgās vielas izgaroja. Septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados neviens par to nerunāja, gluži otrādi – Līvānu mājas tika atzītas par brīnišķīgām.

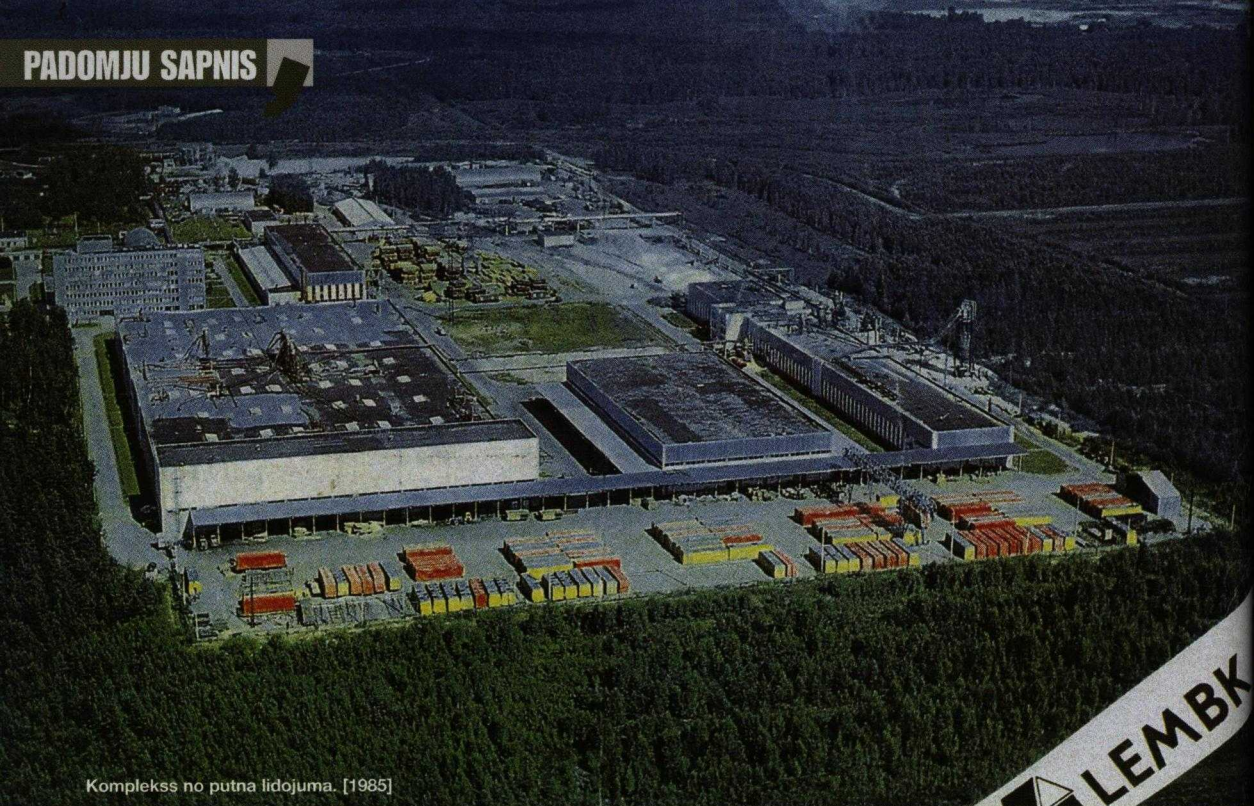
1978. gadā iespējais katalogs rāda
pēc zviedru projekta ražotās mājas,
kādas Līvānos tapušas visvairāk.

4-2

TRĪSISTABU DZĪVOJAMĀ ĒKA ТРЕХКОМНАТНЫЙ ЖИЛОЙ ДОМ

LĪVĀNU EKSPERIMENTĀLAIS MĀJU BŪVES KOMBINĀTS

Komplekss no putna lidojuma. [1985]

Labākais no iespējamā

Jauna pieeja būvniecībai sākās pagājušā gadsimta 50. gados, kad plašajā padomju zemē tika ieviesta rūpnieciski ražotu paneļu izmantošana celtniecībā. Rīgā tā dēvētās paneļu mājas sāka celt 1957. gadā, starp citu, pirmās no tām uzslietas Āgenskalnā.

Iepriekš neviens nebija aizdomājies, ka iespējams būvēt no kokskaidu plāksņu paneļiem, kas pildīti ar stikla vati, līdz padomju valdības vīri olimpiskajās spēlēs Skandināvijā ieraudzīja no šādiem blokiem celtas mājas. Tur tās izmantoja gan pastāvīgai dzīvošanai, gan mežstrādnieku izvietošanai uz laiku, gan lauku feldšerpunktu un veikaliņu iekārtošanai. Padomju nomenklatūras darbinieki tūdaļ novērtēja nelielo būvju priekšrocības un nolēma tādas ražot arī socialistiskajā zemē. Padomju Savienība nopirka projektus un ražošanas iekārtas no Zviedrijas rūpnīcas *Kabrs Maskimer AB*, savukārt Latvijai tika gods kļūt par saliekamo māju ražošanas pionieri. Vēlāk līdzīgi kombināti tika atklāti Penzas apgabala Čaadajevkā un Altaja novada Novoaltajskā.

Rīgas Tehniskās universitātes profesors Juris Noviks, vērtējot padomju būvniecības vēsturi, *līvānietes* raksturo skarbi, bet pārliecinoši: “Uzskatu, ka padomju laikā to ražošana bija pozitīva parādība, jo cilvēki tika pie savām mājām. Tām bija slikta kvalitāte, taču nebija citu

iespēju. Tikai 90. gadu sākumā, kad pie mums parādījās Eiropā izmantotie būvmateriāli, sapratām, ko esam izmantojuši pirms tam.”

Šūpulis Līvānos

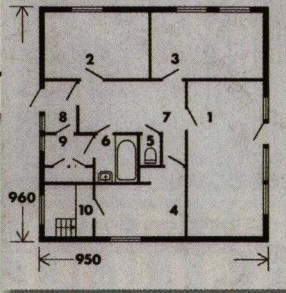
“1973. gadā tika izveidota Līvānu eksperimentālā māju būves kombināta celtniecības direkcija, bet pirmo māju sāka būvēt 1977. gadā,” atceras Aleksandrs Surgunts, ilggadējs māju būves ceha vadītājs. Viņš sācis strādāt, kad tur tapusi trešā māja, kas pabeigta 1978. gadā. Tādi ražošanas tempi bijuši pieņemami vien pašā sākumā, jo ar katru gadu pieaugušas valsts plāna prasības. Aleksandra Surgunta vadībā māju būves cehs spējis saražot pat 1045 komplektus gadā, bet visā kombināta pastāvēšanas laikā tapis vairāk nekā 11 tūkstošu māju, no kurām aptuveni tūkstotis atrodas ārpus Latvijas, tostarp Ukrainā, Krievijā un Polijā. *Līvānietes* aizvestas uz Krīmas atpūtas bāzi *Masandra*, Nikolajevu pie Melnās jūras, Nadimu aiz Polārā loka, Tjumeņu. Arī Armēnijā, Spitakā, pēc postošās zemestrīces un Černobiļas avārijas seku likvidētajiem celtajai ciematā uzstādītas Līvānos gatavotās mājas.

Nemot vērā ražošanas apjomus, kombinātā nodarbināja aptuveni 1800 darbinieku. Daudzi dzīvoja kādā no divdesmit divām pilsētā speciāli izbūvētajām daudzstāvu mājām. Strādāt Līvānu eksperimentālajā māju būves

Piecistabu mājas projekta M5 katalogs 80. gados tika izdots arī angļu valodā, lai starptautiskajās izstādēs iepazīstinātu visu pasauli ar Līvānu eksperimentālā māju būves kombināta piedāvāto produkciju.

5 room apartment house
5M

kombinātā bija gods un lepnums, jo šeit ražotā produkcija PSRS tika uzskatīta par luksulietu. "Pie mums brauca kā uz zvēru dārzu skatīties eksotiku," smeļoties stāsta Aleksandrs Surgunts.

Darbs kombinātā notika divās mēnesīs, bet galdniecības cehā – trijās līdz pat likvidācijai 1992. gadā, kad vairs nebija valsts plāna, kolhozu un līdz ar to arī pieprasījuma.

Reklāma ar piezīmēm

Būvlaukumā samontējamā sapņa pārdošanas galīgā cena svārstījies starp 29 un 34 tūkstošiem rubļu, savukārt gatavās produkcijas pārskatā viena mājas komplekta ražošanas cena jeb pašizmaksa svārstījies no 8900 līdz 9500 rubļiem. Protams, kolhozi un dažādas valsts organizācijas vēlējas par šādu naudu iegādāties māju, kas reklāmas materiālos aprakstīta atbilstīgi laika garam: "Līvānu eksperimentālā māju būves kombinātā, sākot ar 1978. gadu, ražo viendzīvokļa mājas no lielgabariņa paneļiem ar efektīviem siltumizolācijas materiāliem. Kombināts garantē augstu būvdarbu kvalitāti un mājas montāžu uz iepriekš sagatavotiem pamatiem vienas dienas laikā, kas ļauj nodot māju pasūtītājam mēneša laikā. Mājās paredzēta pilnīga labiekārtošana, ieskaitot centrāl apkuri, centralizētu ūdensapgādi un kanalizāciju. Iespējami varianti ar daļēji

Bijušais māju būves ceha vadītājs Aleksandrs Surgunts pie tā dēvētā Pentagona jeb administrācijas ēkas. Uzņēmuma štata strādāja arī divi profesionāli mākslinieki, kuru iekārtoto kafējnicu bijušie darbinieki atceras joprojām – tā tiešām esot bijusi telpa atpūtai un dzīvespriekam. Ēdnīca, pašiem savi veikals, kamīnzāle, pirts... Viss, kā nākas.

labiekārtošanas pakāpi. Aparēz izmanto jaunākos progresīvos apdares materiālus – speciāls dekoratīvs apmetums, krāsainās azbestcements plātnes, dažāda veida sintētiskie paklāji utt. Progresīvie plānojuma principi nodrošinās iedzīvotājiem komfortablus sadzīves un atpūtas apstākļus."

No uzrakstītā neapšaubāms ir pedējais teikums – profesors Juris Noviks atzīst, ka Līvānu mājās platība izmantota racionāli, apdzīvojot gan pirmo stāvu, gan mansardu. Būvniecības normatīvi PSRS noteica, ka dzīvojamā mājā drīkst būt 60 kvadrātmetru liela dzīvojamā platība, bet kopā ar saimniecības telpām tā nedrīkst pārsniegt 120 kvadrātmetru. Starp citu, *Līvānietes* bija izņēmums, jo to kopējā platība ir 129 kvadrātmetri. Varbūt tāpēc, ka līdz 1983. gadam kombināts strādāja ar zviedru projektiem un tikai pedējos pastāvēšanas gados izmantoja arī Latvijas starpkolhozu celtniecības organizācijas jeb *Laukceltnieka* projektus.

Jāpiebilst, ka materiālu taupības nolūkos pagrabs tolaik drīkstēja būt astoņus kvadrātmetrus liels, kas izrādījās pavisam nelogiski. Juris Noviks atceras, ka izvēršis diskusijas presē – daļēji aizcementēt pamatus, lai zem mājas pāri paliktu tikai astoņus kvadrātmetrus liela brīvā telpa, ir ļoti neekonomiski... Taču loģika nebija padomju iekārtas stiprā puse.

Līvānu mājas raksturoja augsta gatavības pakāpe, sienā bija iemontēti pat elektrības kontakti, atlika vienīgi izlīmēt tapetes. Ārējo sienu vajadzēja nolikt vajadzīgajā vietā un tās nostiprināšanai veikt dažas manipulācijas. Arī apdares cikls nebija laikietilpīgs. Starp citu, pēc saliekamo māju sliekšanas sacensībām, kurās piedalījās astoņpadsmit brigādes, Aleksandram pirmo reizi atļāva ārpus rindas iegādāties žiguli. Toreiz sasniegts ievērojams rekords: uz sagatavota pamata viena māja samontēta 4 stundās un 30 minūtēs. Sacensību laikā 1984. gadā tapa ciemats Dzērbenē, vēlāk – arī Mālpilī.

Nepilnību saraksts

Runājot par Līvānu māju kvalitatīvajiem rādītājiem, Aleksandrs Surgunts vairo padomju laiku: "Ideja bija gadus divdesmit par agru – tās pienācīgai īstenošanai mums vēl nebija vajadzīgo materiālu, un domājamo attieksmes pret darbu princips "vairāk, lētāk, ātrāk" šeit par labu nenāca, bet

pati ideja industriāli ražot koka konstrukcijas un paneļus māju būvniecībai bija ļoti progresīva un joprojām pasaulē tiek izmantota." Līdzīgi domā Juris Noviks: "Socialismā galvenais bija nevis kvalitāte, bet gan kvantitāte – lai gan piedāvājums ir slikts, toties visiem darbaļaudim. Un darbaļaudis bija priecīgi par iespējām. Šis princips attiecas arī uz Līvānu mājām."

Kas tad *līvānietes* traucēja mierīgai un jaukai dzīvei? Aleksandrs Surgunts trūkumus labi apzinās un neslēpj: "Izmantotā mēbeļu kokskaidu plāksne nebija labākais būvniecības materiāls – tālaika tehnoloģijas neļāva skaidas pietiekami saspīst, tāpēc vajadzēja izmantot vairāk līmes, kas saturēja brīvo formaldehīdu. Tās izdalījās gadiem ilgi, bet neviens no mums par šīs vielas kaitīgumu nezināja. Sākumā izmantojām Bolderājā, vēlāk – pašu kombinātā ražoto kokskaidu plāksni, taču būtībā tās neatšķīrās. Kalnciemā ražotā stikla vate arī nebija pietiekami kvalitatīva – laika gaitā tā sabruka, tādējādi mazinot siltumizolāciju un veidojot veselībai kaitīgus putekļus." Spilgtas atmiņas ir Jurim Novikam: "Ar stikla vati strādāt bija ļoti grūti, jo tā bija asa. Atceros, reiz vasarā ar

to darbojos un karstumā ar roku noslaucīju sviedrus no muguras. Kad pārnācu mājās, sieva izbīdās – visa mugura asinis! Pats neko nejutu, bet stikla putekļi acīmredzot bija saplēsuši ādu." Nesen pasniedzējam kāds paziņa stāstījis: viņš atvēris Līvānu mājas paneli un ieraudzījis sabrukušo stikla vati – tā izskatoties kā pelnu čupiņa. Līvānu mājās sarežģījumi nereti gadījušies ar skursteni, kas metināts no divām metāla detaļām. "Mēs atceramies, cik godprātīgi padomju laikā mēdza būt strādnieki... Ja kāds metinātājs savu darbu neveica pietiekami kvalitatīvi, skursteni parādījās spraudziņa, pa kuru

varēja izlēkt kāda dzirkstelīte – un pārsegumā iekšā!" atzīst Aleksandrs Surgunts. Līvānu mājiņas deg ļoti ātri, uguni tajās ir grūti nodzēst. Apkures sistēma ar šķidro kurināmo arī neesot bijusi pārdomāta, jo netīrā degviela mēdza nosprostot dozatora sprauslu, un tad uguns nodzisa, bet šķidrums turpināja krāties uz plates.

Māju būves cehs – 2,3 hektāri zem viena jumta. "Rīta apgaitai vajadzēja 50 minūtes," atceras Aleksandrs Surgunts.

Atlika neuzmanīgi tuvināt sērkokciņu, un visa māja varēja uziet gaisā.

Visbeidzot, mājas apšuvumam parasti izmantoja azbestcements loksnes, tā dēvēto plakano šiferi, bet tolaik azbestu par veselībai kaitīgu neviens neuzskatīja.

"Reizēm jau iedomājāties, ka kādreiz varbūt būs kauns par to, ko esam sataisījuši, bet tolaik labāk nevarējām. Izmantojot kvalitatīvus materiālus, Līvānu mājas spētu kalpot labi, taču attiecīgajā izpildījumā tās ir pakļautas papildu riskam, it īpaši ārējās vides apstākļu ietekmei. Vācijā, kur šādas mājas ražo vēl šodien, noteikts, ka ražotājs garantē to kalpošanu vismaz 30 gadu. Atklāti sakot, man jau tolaik bija nopietnas šaubas, vai mūsu ražotās mājas, ņemot vērā izmantotos materiālus, šādu laiku pārbaudi spēj izturēt," atzīst Aleksandrs.

Neraugoties uz neērtībām, Līvānu mājās cilvēki dzīvo joprojām un cenšas pašu spēkiem atrisināt gan apkures, gan siltumizolācijas problēmas. Dažiem tas izdodoties lieliski, kas pierāda šo būvju mehānisko stabilitāti. Vai *līvānietes* izturēs ne tikai vienu, bet pat vairākas paaudzes? Laiks rādīs.